

RAKKAUDEN SALAISUUS

Esitelmä 1911

Kaikki ajattelijat, kaikki viisaat, jotka silloin tällöin ovat esiintyneet maan päällä, ovat sanoneet, ja kaikki sivistyskansat ainakin uskovat, että inhimillinen täydellisyys, jota kohti ihmiskunta kehittyy, on rakkaudessa, veljesrakkaudessa, että lopullinen päämäärä ihmiskunnan elämässä on se aika, jolloin kaikki ihmiset elävät keskenään veljinä. Veljesrakkaus yksin voisi ratkaista vaikeimmatkin pulmat, yhteiskunnalliset ja yksilölliset elämäkysymykset. Mutta kuta enemmän ihmiskunnassa on totuttu ajattelemaan näitä asioita, kuta enemmän on veljesrakkauden kysymystä pohdittu, eri näkökannoilta, sitä selvemmäksi on käynyt, että veljesrakkaus ei ole mikään äkkiä toteuttava asia. Monet ihmiset ja ihmisryhmät ovat yrittäneet toteuttaa veljesrakkautta elämässään, mutta ovat kaikenlaisten pettymysten jälkeen huomanneet, että se aate ei olekaan käytännössä niin helposti toteutettavissa.

Sentähden monet pessimistit sanovat, ettei todellista veljesrakkautta ole eikä voi olla maan päällä. Se on muka haaveilijan unelmaa, sillä ihminen, sellaisena kuin hän on ja sellaisena kuin hän tulee pysymään näiden pessimistien mielestä, on itsekäs olento, aina lähinnä omaa itseään eikä kykene toisia rakastamaan edes niin paljon kuin itseään. Mekin, jotka uskomme veljeyteen, me myönnämme, että rakkauden korkein ihanne ei ole helposti saavutettavissa. Mutta me emme heittäydy pessimisteiksi. Me uskomme kehitykseen, me uskomme, että jokainen yksilö samoinkuin ihmiskunta kokonaisuudessaan hiljalleen mutta varmasti kasvaa ihannetta kohti. Heittäkäämme nyt silmäys ihanteeseen ja tapaan, millä sitä kohti kasvamme.

Todellisesta rakkaudesta olemme jokseenkin selvillä. Jos jumalallinen rakkaus täyttäisi inhimillisen sielun – niinkuin se esim. täytti Kristuksen ja Buddhan, – silloin hän olisi kaikille hyvä, silloin ei voisi olla puhuttakaan minkäänmoisesta puolueellisuudesta tai vääryydestä, tylyydestä, kostonhimosta tai itsekkyydestä. Hän olisi itse vapaa kaikista persoonallisista haluista ja tunteista, sellaisista himoista ja haluista, jotka raatelevat ihmisen sielua ja tekevät elämän onnettomaksi, hän olisi vapaa kaikista itsekkäistä pyyteistä, hän ikäänkuin kohoaisi koko luomakunnan yli, voisi kaikki sulkea syliinsä, kaikkia rakastaa, kaikille olla hyvä. Tämä on rakkauden ihanne, ja me ihmiset kysymme päivä päivältä suuremmalla hartaudella, kuinka siihen voimme päästä, kuinka saattamme kasvaa sitä kohti, mitä tietä kohti tapahtuu kehitys.

Jos nyt tahdomme tutkia tätä kysymystä, silloin meille on avuksi, jos vertaamme toisiinsa kahta äärimmäisyyttä, rakkauden jumalallista ihannetta toiselta puolen ja toiselta puolen n. k. eläimellisyyttä, sitä tilaa, josta ihminen alkoi nousta samassa hetkessä, jolloin hän tuli ihmiseksi. Ihmiskunta on kehittynyt eläinkunnasta. Ihmiskunta on paljaan eläimellisyyden yläpuolella ja on kehittymässä voisimme sanoa jumalallisuutta eli enkelimäisyyttä kohti. Ihminen ei ole enää eläin, mutta hän on ei ole vielä enkeli. Hän on enkelin ja eläimen keskivälillä. Minkälainen on eläin? Eläin on tavallaan vapaa. Se noudattaa aina vaistojaan, ei tuomitse eikä arvostele itseään. Emme voi sanoa eläimestä, että se on epäsideellinen. Eläin on aina sideellinen, jos se kasvaa luonnollisissa oloissa. Se pysyy itsestään sideellisenä, sillä se vain kuuntelee luonnon ääntä, mutta se kuuntelee sitä sokeasti. Korkeammilla eläinasteilla voimme kyllä huomata, että eläimillä on tunteita, sangen persoonallisia tunteita, mutta tämä johtuu siitä, että ovat tulleet tekemisiin ihmisen kanssa. Jos symbolina, vertauskuvana ajattelemme eläimellisyyttä, on se sitä vapautta, joka samalla on suurinta orjuutta, nim. sitä, joka aina noudattaa omia vaistojaan eikä koskaan kykene niistä ajattelemaan, että ne olisivat itsekkäitä. Nämä ovat kaksi äärimmäisyyttä, eläimellisen himon vapaus ja jumalallisen rakkauden vapaus. Eläin tahtoo aina sitä mitä eläimellinen luonto hänessä tahtoo. Enkeli tahtoo ainoastaan sitä mitä jumalallinen rakkaus hänen kauttansa tahtoo. Eläin tahtoo aina hyvää itselleen, yksilölle, enkeli sitä, mikä on hyvä kaikille. Ihminen on olento, joka on keskivälillä eläintä ja enkeliä. Ihmisen tiellä tulevat ristiriidat, ihmistä kohtaavat kysymykset synnistä, vioista, paheista ja tuskasta.

Kun teemme tuon kysymyksen, millä tavalla ihminen voi kehittyä ja kasvattaa itseään enkelin jumalallista rakkautta kohti, voimme sanoa, että itsestään esiintyy kaksi vastausta, kaksi mahdollista tietä. Voimme kutsua näitä vastauksia, näitä teitä eri nimillä ja nimittää toista järjen tieksi, ja toista sydämen tieksi. Jumalallisen elämän ihannetta saattaa näet katsella kahdelta eri kannalta. Toinen katselee sitä enemmän järjen silmällä, toinen enemmän sydämellään. Kun ihminen järjen silmällä katselee rakkauden ja veljeyden ihannetta, kuvastuu hänen mieleensä ennen kaikkea vapaus – persoonallinen vapaus – persoonallinen vapaus synneistä, ristiriidoista, itsekkyydestä ja kärsimyksistä, onni sellainen, joka on kirkkaudessa, siinä että kykenee seisomaan kuin kallio keskellä myrskyä. Kun taas toinen ihminen katselee sydämellään veljesrakkauden ihannetta, kuvastuu hänen mieleensä armahtava sääli ja hellyys, joka sulkee kaikki syliinsä, joka voi ottaa kaikkien tuskat päällensä, pyyhkiä pois kaikkien kyneleet ja kärsiä mitä tahansa toisten puolesta, koska se rakastaa. Nämä kaksi tietä – järjen ja sydämen – ovat sentähden olemassa ainakin kehityksen ja itsekasvatuksen alkutaipaleella.

Molempien teiden täytyy kerran yhdistyä. Askel askeleelta täytyy niiden lähetä toisiaan, kunnes lopulta toisen täytyy yhtyä toiseen, jotta täydellisyys tulisi toteutetuksi.

Jos nyt ensin tarkastamme hiukan järjen tietä, voimme nähdä sillä tiellä erilaisia asteita ja nähdä, että on ihmissieluja, jotka kulkevat tai yrittävät kulkea pitkin tai ovat jo johonkin kohtaan päässeet tällä tiellä, jota myös voisimme kutsua kieltäytyksen tai kärsimyksistä vapautumisen tieksi. Kulkiessaan sillä ihminen ajattelee: ”täydellinen veljesrakkaus on vapautta, vapautta personallisesta itsekkyydestä, personallisista tunteista ja kärsimyksistä, ja sentähden minä tahdon ja minä koetan tukahuttaa itsessäni kaikkea, mitä nousee ylös sielussani ja tunteissani.” Hän koettaa kieltäytyä ja voittaa itsensä, polkea itsekkyytensä jalkainsa alle ja nousta oman itsensä päälle, murtaen ja tukahuttaen kaikki tunteet, jotka estävät hänen järkensä vapaata työskentelyä, hänen sielunsa, ymmärryksensä, korkeamman minänsä kärsimyksetöntä työskentelyä. Taistelu on hänen tunnussanansa. Tietysti sielun kehitys on pitkä, ihminen syntyy monta kertaa maailmaan eikä yhdessä elämässä ehdi pitkälle. Sellaiset ihmiset, jotka nyt ensikerran heräävät näkemään täydellisyyden ihannetta ja silloin tuntevat vetovoimaa järjen tietä kohti, sellaiset yrittävät aina vähän kieltää ja kiduttaa itseään. Heissä on luonnostaan asketisia taipumuksia. Elleivät ole erityisen lujatahtoisia, eivät ”pääse pitkälle” tässä elämässä, mutta kun he ensi kerralla syntyvät, tuovat he mukanaan omituisen luonteen. Tapaamme silloin tällöin ihmisiä, jotka ovat senluontoisina syntyneet. Heillä on hieman kylmä luonne siinä merkityksessä, että itse huomaavat olevansa kylmiä, kun itseään sisäisesti tutkivat. He eivät voi tuntea lämpimiä tunteita, ei ainakaan helposti. Tunteet ovat heillä niin kovin syvällä, tarvitaan suuria tapauksia, merkillisiä ihmisiä herättämään heidän tunteita. He ovat tavallisesti sängen onnettomia ja kärsivät paljon omasta kylmyydestään, siitä, että eivät saata ketään rakastaa. Tästä huolimatta heillä saattaa olla voimakas sukuvietti. Kuinka silloin voisivat muuta kuin tuomita alhaiseksi ja eläimelliseksi sen vietin ja vaiston, joka heissä on herännyt ilman vastaavia inhimillisiä tunteita? Voipa kulua joskus koko elämä ilman että ovat saaneet kokea todellista rakkautta, ainoastaan sukupuolista vetovoimaa ja himoa, joka joskus on ajanut heidät epätoivon partaalle. Elleivät elämän varrella opi rakastamaan, saavuttavat he rauhan ainoastaan siten, että ihanne, jota heidän sielunsa ennen on palvellut, taas kajastaa silmiin, että taas alkavat pyrkiä asketisellä tavalla vapautta kohti. Siten vähitellen saavuttavat toisen kohdan tiellä.

Se ihminen, joka järjen tiellä kulkiessaan on päässyt niin pitkälle, että hän tuntee voivansa hallita himojaan ja viettejään, tuntee olevansa ajatteleva, järjellinen olento, oman personallisuutensa herra, hän on saavuttanut jonkunmoisen vapauden kärsimyksistä. Kun sellainen ihmi-

nen kuolemassa vetäytyy pois näkyväisestä maailmasta, saattaa hän viihtyä erinomaisen kauan järjen ja ajatuksen seesteisessä taivaassa, sillä hän kehittää älyään ja älynsä silmää niin pitkälle, että sen katse tunkee läpi kaiken alemman elämän. Ei mikään häntä viehätä. Lopulta kuitenkin istuessaan siinä korkeassa taivaassa hän kyllästyy omaan järkeensä, omaan kirkkauteensa, omaan puhtauteensa ja alkaa taas ikävöidä ihmisiä, eläviä olentoja, joiden kanssa voi tuntea olevansa yksi muista. Hän ikävöi takaisin maan päälle, ja syntyessään jälleen on hän älykäs, ylpeä, elämässään puhdas ja hillitty ihminen. Nyt hän voi muuttaa suuntaa niinkuin ihminen aina voi, ja ruveta kulkemaan toista tietä, mutta myös hän saattaa jatkaa entisellä tiellä ja nousta vielä korkeammalle. Hän voi nousta niinkuin itämaisissa kirjoissa sanotaan, Pradžeeka Buddhaksi, täydellisesti vapaaksi olenoksi, jossa ei enää voi herätä minkäänlaista ikävää maan päälle. Hän silloin ei ainoastaan järjellä itseään hallitse vaan on suorastaan itsestään poistanut kaiken kärsimyksen mahdollisuuden, kaiken personallisen elämän. Hän on aivankuin järki vain, puhdas luonnonvoima, jolla ei ole mitään sukulaisuutta ihmisten epätäydellisen ja monivyyhteisen maallisen elämän kanssa. Hän jättää ihmiskunnan ja menee muualle oloaan jatkamaan. Kuiskeena sanotaan, että tullakseen aivan täydelliseksi ja ikuisesti onnelliseksi olenoksi, hän huomaa silloin täytyvänsä vielä kehittää itsessään sydäntä. Kyllä hän on korkea; vaikka kulkisimme toista tietä ja katselisimme elämää toisella silmällä, emme pienimmälläkään ylönkatseella voi häntä ajatella. Hän on puhtaampi, ylevämpi, vapaampi kuin kukaan meistä. Ja kuitenkin häneltä puuttuu yksi: rakkaus.

Sentähden on alusta saakka olemassa myös toinen tie.

Sydämen tie vie suoraan täydellistä ja puhdasta veljesrakkautta kohti, laiminlyömättä silti järjen kehitystä. Järki itsestään kasvaa sydämen ohella. Mikä on sitten sydämen tie? Ihminen, joka näkee ihanteen sydämellään, hän ajattelee; rakkaus on korkein ja rakkaus ei ainoastaan ole tasapuolista ja viileätä hyvyttä, vaan rakkaus on sitä, että tuntee toisten kanssa, että tahtoo kärsiä toisten puolesta, että osaa rakastaa hellästi niinkuin äiti, uskollisesti niinkuin ystävä, auttavasti niinkuin Mestari. Sydämen tiellä kulkija sentähden vaistomaisesti tietää heti alusta, että hän ei voi tukahuttaa tunteitaan eikä vapautua kärsimyksistä; päinvastoin hän aavistaen tietää, että sydämen tie on vapaaehtoisen tuskan ja kärsimyksen tie. Hän ei voi itsessään mitään tappaa, hän ei voi sillä tavalla itseään kieltää, vaan hän tahtoo itseään puhdistaa, hän tunteittensa keskellä etsii pysyväistä. Tietysti tässä ei voi olla kysymystäkään eläimellisyydestä siinä merkityksessä, että ihminen niinkuin eläin noudattaisi sokeasti himojansa, vaistojansa, viettejensä, vaan tässä on puhe inhimillisistä tunteista. Järjen tiellä ihminen periaatteellisesti tukahuttaa ne, sydämen tiellä hän etsii salaisuutta niiden takana – etsii

tunteittensa virvatulien keskeltä pysyväistä tunnetta. Järjen tiellä ihminen nimittää rakkaudeksi ainoastaan korkeinta, personatonta hyvyyttä, inhimilliset "lemmentunteet" ovat aina hänen silmissään hieman "alhaisia", synnillisiä, jopa saastaisia. Kuinka toisin on laita sydämen tiellä kulkijan! Hän pyrkii kohti sitä ikuista rakkautta, joka ei voi koskaan kuolla eikä mistään vähetä, vaan joka yhä vain kasvaa. Hän pyrkii kohti sitä tunnetta, ja sentähden hän alusta saakka etsii sitä, mikä olisi ikuista ja pysyväistä tunne-elämässä.

Me voimme huomata eri asteita sydämenkin tiellä, ja että ihmiset ovat eri kohdilla sitä tietä. Mikä esim. on sen ihmisen tunnusmerkki, joka kulkee ensimmäistä taivalta sydämen tiellä? Mikä on hänen henkisen ja sielullisen elämänsä perussävel? Se on rakkauden kaipuu. Käytän näitä sanoja jokapäiväisessä merkityksessä. Ei hän ikävöi voivansa kaikkia rakastaa, vaan hän kaipaa yhtä ihmisolentoa, jota saisi koko sydämelään rakastaa. Hän aavistaa että inhimillinen rakkaus on yhtä kaukana eläimellisyydestä kuin taivas maasta. Hän tietää, ettei rakkautta ole se tunne, joka voi herätä tänään ja huomenna kuolla. Ei ole rakkautta, jos ihminen tänään ihastuu yhteen ja huomenna jo unohtaa, kylmenee, kukahtaa vihaa, kun tulee toinen, joka miellyttää. Ihminen ei silloin vielä osaa rakastaa, hän on vielä tunteittensa orja, hän on puoleksi eläimen kannalla, hän ei ole vielä noussut ihmiseksi tunne-elämän alalla. Tämän tietää se ihminen, joka kulkee sydämen tiellä. Hän tietää, että ensimmäinen läksy, joka hänen on opittava, on rakkauden läksy, uskollisuuden läksy. Hänen pitää oppia rakastamaan yhtä ihmistä niin todellisesti, että hän itse tietää uskollisesti rakastavansa. Todellinen rakkaus, joka kohdistuu toiseen henkilöön, on kirkas ja ihana, puhdas ja vapaa, sillä se on ennen kaikkea sielullinen ja henkinen. Jos rakastettu ihminen on paha, ei se vaikuta mitään rakastajan rakkauteen. Jos rakastettu hylkää ja pettää, ei sekään vaikuta mitään rakastajan rakkauteen. Sen se voi vaikuttaa, että hän, joka pettää ja hylkää, aivankuin peittyy sumuun, on poistunut hetkeksi rakastajan sielusta. Mutta tämän sydämessä asuu yhtäkaikki rakkaus, ja rakkaus kestää läpi aikojen, niin että he uudestaan kohtaavat toisensa. Rakastajan rakkaus vetää rakastetun luokseen.

Semmoinen on rakkaus, ja muuan norjalainen runoilija on aivan oikein sanonut: "kuinka voisit kaikkia rakastaa sinä, jollet osaa yhtä sytleillä?" Ihminen ei voi oppia yleistä veljesrakkautta, ellei hän ensin osaa rakastaa yhtä sielua iankaikkisella rakkaudella. Tämä on syy, miksi uskonnoissa on pidetty avioliittoa pyhänä. Ei se muodollisesti ole pyhä – ihmiset voivat päinvastoin tehdä sen saastaiseksi, – vaan se on pyhä siksi, että se on koulu, jossa ihmissielu voi oppia rakkautta. Sitä varten että ihmiset oppisivat uskollisesti rakastamaan, sitä varten on ihmiskunta jaettu kahteen sukupuoleen, sitä varten on avioliitot ja muut liitot ja suhteet olemassa luonnossa. Monet huikentelevat ihmissielut ymmär-

tävät tämän ja alkavat kaivata uskollisen rakkauden kykyä. Monet toiset ovat tähän jo ennen tunteneet, kukaties jo maistaneet todellista rakkautta, ja he ovat niitä ihmisiä, jotka nykyisessä elämässään jo nuoruudesta saakka ovat täynnä tuota yhtä kaipuuta. He eivät voisi alentaa itseään, ei myydä itseään, ei etsiä paljasta nautintoa sukuvietistään, he eivät voisi näyttää mitään tekaistua rakkautta, he kaipaavat todellista. He vaikka kuolevat kaipaukseensa. On sellaisia ihmisiä. Ja se on ensimmäinen läksy.

Sitten seuraa toinen läksy sydämen tiellä. Kun ihminen on saavuttanut yksilöllisen ja inhimillisen rakkauden kyvyn olemalla uskollinen yhdelle, täytyy hänen oppia rakastamaan useampia – ei vielä kaikkia mutta monta yhtä uskollisella rakkaudella. Elämä tarjoaa meille tilaisuuksia tähän jo alkutaipaleella. Perheenjäsenten keskinäinen huolenpito ja hellyys, toverien yhteiset harrastukset ja toistensa ymmärtämys – kas siinä aavistuksia siitä rakkaudesta, joka ulottuu useampiin. Itse tämä rakkaus on paljon korkeammalla. Se on Mestarin rakkaus opetuslapsiinsa. Se kokoo itseensä ylevimmät piirteet kaikista inhimillisen rakkauden muodoista, myös aviollisesta, mutta se nousee kaikkien muotojen yläpuolelle, koska se on kaikkien henki ja olemus. Siitäkin on olemassa vertauskuva näkyväisessä maailmassa. Tämä vertauskuva on ystävyys.

Ystävyyttä ei vielä ymmärretä yleisesti. ”Nuoret haaveilkoot siitä”, arvellaan usein, ”elämän taistelussa kukin on lähinnä itseään; ei ystävyteen ole luottamista. No, rikkaalla tietysti on monta ystävää, mutta kuka on köyhän uskollinen ystävä?”

Tämmöinen alhainen kuva annetaan tavallisesti ystävyydestä. Ja kuitenkin jokainen ihminen tietää, että on olemassa tunne, joka – vaikkei se olekaan sukupuolista laatua – sitoo kaksi tai useampia ihmisiä toisiinsa mitä jaloimmilla ja kauniimmilla siteillä. Näille tunteille pannaan liian vähän arvoa. Niitä ei vielä pidetä pyhinä. Ennen, kerrotaan, ymmärsivät ihmiset, että ystävyyskin oli pyhä side; nyt myönnetään pyhyden arvoa korkeintaan avioliitolle. Mutta aika on tuleva, jolloin käsitetään, että ystävyys on yhtä yksi, yhtä pyhä ja yhtä velvottava kuin sukupuolinen rakkaus. Ja ihmissielun kehitykseen kuuluu, että sen täytyy rakkauden ohella oppia tuntemaan myös todellista ystävyyttä. Eikä meidän pidä ajatella, että ystävyys on rajotettu samansukuisiin ihmisiin; miesten ja naistenkin välillä pitää olla ystävyys-suhteita.

Tahdon ohimennen sanoa, että luulen Muhamedin ajatelleen tämmöistä suhdetta, kun hän islamissa myönsi monivaimoisuuden. Kristityt ovat kyllä tottuneet halveksimaan ”muhamettilaisia” heidän kuvitellun ”epäsiveellisyytensä” takia – meidän itse olemme äärettömän siveellisiä! Mutta ihmiset eivät vielä olekaan kasvaneet moniavioisuuden ymmärtämykseen, eivät edes ole oppineet yksiavioisuuden läksyä – ei täällä

sen enemmän kuin muuallakaan. Polygamiaa ajatellessamme ei meidän tarvitse ottaa lukuun nykyisiä oloja islamissa eikä muualla, vaikka poikkeustapauksia saattaisikin olla. Meidän täytyy ajatella asiaa mahdollisuuden ja tulevaisuuden kannalta. Miksei Muhammed ole voinut katsoa eteenpäin sitä aikaa ihmiskunnan elämässä, jolloin monet sielut ymmärtävät mikä moniavioisuuden tarkoitus on? Onhan hän itse esimerkilleen näyttänyt, mikä hänen ajatuksensa oli. Muhammedilla oli monta vaimoa, ja hän rakasti heitä kaikkia. Emme ole ollenkaan oikeutetut otaksumaan, että hän olisi ottanut niitä ”eläimellisestä himosta”. Kadidsha oli hänen varsinainen puolisonsa ja muut vaimonsa hän nai vasta myöhemmällä iällään, kun hän jo oli jumalan profeta ja suuren henkisen työn tekijä. Hänen tunteihinsa ei varmaan sekaantunut ollenkaan aviomiehen tavallisia lemmen vaatimuksia. Hänen rakkautensa oli isällistä laatua. Hänen vaimonsa olivatkin leskiä tai nuoria tyttöjä, joilta puuttui suojelija. Muhammed tuli heille isäksi ja suojelijaksi. Kun hän liitti heidät itseensä avioliiton siteellä, teki hän heidän käytännöllisen, jokapäiväisen elämänsä itämailla mahdolliseksi. Muhammedin avioliitto on symbolina sangen lähellä perikuvaa: Mestarin suhdetta opetuslapsiin. Kaikilla suurilla mestareilla on ollut opetuslapsia, enimmäkseen miehiä, mutta myös naisia. Jeesuksella oli monta opetuslasta, Buddhalla samoin, ja aina heistä sanotaan, että he rakastivat opetuslapsiaan.

Meidän täytyy ymmärtää, että tällöinen mahdollisuus piilee ihmissydämessä: rakkaus laajenee yhdestä useampaan ja monista kaikkiin. Ellei niin olisi, emme lainkaan käsittäisi elämän surunäytelmiä. Nyt ymmärrämme, miksi ympärillämme on niin paljon kurjuutta, niin paljon onnettomuutta ja syntiä. Ihmiset eivät tunne itseään, eivät tiedä, kuinka heidän tulisi elää. Pyhät, korkeat voimat ihmisen sielussa ilmenevät itsekkäällä, jopa eläimellisellä ja alhaisella tavalla. Mutta suuri henkinen voima ihmisen sydämessä täytyy sielun kehityksessä tulla esille sillä tavalla, että ihminen opittuaan rakastamaan yhtä oppii rakastamaan monta. Ja kun hän tietää, että rakkaus ei ole rajoitettu, vaan että rakkaus voi laajeta, että se yksi, jota hän on alkuaan rakastanut, on hänelle yhtä rakas, vieläpä rakkaampi kuin ennen, kun hän huomaa, että ne monet kaikki ovat hänelle kalliita, että hän todella osaa niitä rakastaa – silloin hän on oppinut toisen läksyn sydämen tiellä. Nyt hän jo selvästi näkee ihanteen: Mestarin rakkauden kaikkia kohtaan. Hän näkee, että Mestari rakastaa kaikkia, vaikka yksi on Häntä likinnä ja monet asuvat hänen sydämessään. Kun Mestari rakastaa opetuslapsiaan, niin hänen rakkautensa käy yli kaiken ymmärryksen. Hän rakastaa kaikkia ihmisiä, hän on hyvä kaikille, tahtoo kaikki auttaa, mutta ne, jota hän ottaa opetuslapsikseen, ne, jotka saavat tulla hänen ystävikseen, pojikseen, tyttärikseen, ne elävät hänessä. Hän elää heissä, hän avaa heille sydämensä portit, ja sulattaa heidät omaan personalliseen sieluunsa, niin että he

aina ”lepäävät hänen rinnallaan”, niin että jokainen ajatus, minkä opetuslapsi ajattelee, se on Mestarin sydämessä, Mestari sen myöskin tietää. Sentähden ihmiskunnan opettajat aina ovat olleet varovaisia, aina asettaneet ehtoja sille, joka tahtoo tulla heidän opetuslapsekseen, sillä se suhde, mikä syntyy Mestarin ja oppilaan välille on niin likeinen, paljon likeisempi kuin esim. miehen ja vaimon, jotka todella rakastavat toisiaan. Hekin voivat olla niin lähellä toisiaan, että tietävät toistensa ajatuksista ja tunteista. Tämä on kuva Mestarin ja opetuslapsen välisestä suhteesta. Mestarin sielu on yhtä opetuslasten sielujen kanssa, niin että Mestari tietää kaiken, mitä opetuslapset ajattelevat ja tuntevat, ja sentähden Mestarit panevat ehtoja sille, joka pyrkii opetuslapseksi, ettei hän tulisi liian heikkona ja itsekkäänä, liian vähän kokeneena heidän sydämeensä.

Sydämen tiellä kulkien me siis opimme rakkauden salaisuuden. Mutta millä tavalla voisimme itseämme kasvattaa kulkemaan tätä tietä ja mistä voisimme tietää, ettemme siitä hairahda syrjään? Meidän tulee vain pitää mielessämme, että rakkaus on Jumala, että rakkaus on onni, autuus, vapaus, pyhyys, puhtaus. Rakkaus on. Meidän ei tarvitse sitä luoda, vaan avata sille sielumme. Ensin kun ihminen kulkee sydämen tiellä, hän joutuu koviin ristiriitoihin. Miksi? Sentähden, että hänen oma tahtonsa, hänen oma persoonallisuutensa on aina mukana, se tuntee tuskaa, se tuntee iloa, se on onnellinen, se on mustasukkainen. Kun joskus rakkaus tuntuu, huomaa persoonallinen ihminen, että se vie hänet aivankuin pois hänestä itsestään. Ja se on rakkauden salaisuus. Rakkaus on jumalallinen elämä ja kun se virtaa meidän sisäämme, unohdamme itsemme. Sitä myöten kun unohdamme oman itsemme, sitä myöten opimme rakastamaan. Meidän ei tarvitse tukahuttaa eikä tappa tuunteitamme. Meidän täytyy vain unohtaa itsemme ja sen osaa ihminen tehdä sydämen tiellä. Hän osaa unohtaa itsensä, sillä kun hän rakastaa, hän ei muista itseään vaan rakastaa toista – yhtä ...useampia...kaikkia.

Me näimme jo äsken, että minkä tien ihminen valitseekin, joko järjen tien tai sydämen tien, niin tulee kohta, jolloin tiet yhtyvät. Sentähden ovat viisaat opettaneet, sentähden ovat vapahtajat sanoneet, että vaikka meillä olisi kaikki tieto ja kaikki viisaus ja kaikki taito, niin se ei vielä olisi mitään, jos tärkein meitä puuttuisi. Sillä Jumalan nimi on rakkaus. Jumala on suuri itse kaiken takana, kaikkien yhteinen elämä, ja se elämä ei ole vain ajatusta ja järkeä, sillä järki ja ajatus on vain sen elämän silmä, mutta se elämä itsessään on rauhaa, se on olemisen tunnetta ja tahtoa, joka on niin paljon yläpuolella kaikkea, mitä me tunteeiksi ja tahdoksi kutsumme, ettemme osaa sitä määritellä muulla kuin yhdellä sanalla: se elämä on *rakkaus*.